

LAPIN
KAMARI-
ORKESTERI

KAMARIKONSERTTI IV

KANSANSÄVELSERENADEJA

To 15.4.2021 klo 19.00 Korundi

Stefan Dohr, käyrätorvi, johtaja ja musiikillinen ohjaus

Josef Suk
1874 – 1935

Meditace op. 35a, vanhaan tshekkiläiseen
koraaliin 'St. Wenceslas' pohjautuen

Isidora Žebeljan
1967 – 2020

Needle Soup, e.k. Suomessa

Pál Járdányi
1920 – 1966

Fantasia and Variations on a Hungarian
Folksong, e.k. Suomessa

Isidora Žebeljan
1967 – 2020

Dance of the wooden sticks,
e.k. Suomessa

Antonín Dvořák
1841 – 1904

Serenadi d-molli op. 44, sov. nonetille
Frantisek Hertl
I Moderato quasi marcia
II Menuet
III Andante con moto
IV Finale

Berliinin filharmonikkojen soolokäyrätorvistin työn ohella **Stefan Dohr** on toiminut solistina useiden maailman merkittävimpien kapellimestareiden kanssa, heidän joukossaan Sir Simon Rattle, Claudio Abbado, Daniel Barenboim, Bernard Haitink, Christian Thielemann, Daniel Harding, Neeme Järvi, Paavo Järvi, Dima Slobodeniuk, Gustavo Gimeno, John Storgårds ja Marc Albrecht. Hän on soittanut konsertteja Berliinin filharmonikkojen lisäksi muun muassa Mahler Chamber Orchestran, Los Angeles Philharmonic Orchestran, Tokion NHK Symphony Orchestran, Deutsche Kammerphilharmonien, Sveriges Radios symfoniorkesterin, Rundfunk-Sinfonieorchester Berlinin, Oslo-Filharmonienin, Orchestra de chamber de Paris'n, Orquesta Nacional de Españan, Shanghai Philharmonic Orchestran ja Osaka Philharmonic Orchestran kanssa.

Ahkerana kamarimuusikkona Stefan kuuluu Ensemble Wien-Berliniin, Berliinin filharmonikkojen kamarimusiikkiseuraan ja Berliinin filharmonikkojen oktettiin. Hän on esiintynyt Lucernen, Salzburgin, Rheingauin ja Baden-Badenin festivaaleilla konsertoiden Maurizio Pollinin, Ian Bostridgen, Lars Vogtin, Kojla Blacherin, Marcus Beckerin, Guy Braunsteinin, Mark Padmoren ja Kirill Gersteinin kanssa.

Suurten klassisromanttisten teosten lisäksi Stefan laajentaa jatkuvasti soittimensa repertuaaria tilaamalla ja kantaesittämällä teoksia tunnetuilta nykysäveltäjiltä. Stefanille ovat säveltäneet Herbert Willi, Jorge E. Lopez, Johannes Wallmann, Dai Bo, Toshio Hosokawa ja Wolfgang Rihm. Kaudella 2019/2020 hän kantaesitti Grawemeyer-palkinnon voittaneen säveltäjä Hans Abrahamsenin uuden käyrätorvikonserton Berliinin filharmonikkojen kanssa.

Stefanin laaja diskografia käsittää muun muassa levytykset The Yellow Shark (Barking Pumpkin Records) Ensemble Modernin ja Frank Zappan kanssa, Schumannin Konzertstück neljälle käyrätorvelle ja orkesterille Paavo Järven ja Deutsche Kammerphilharmonien kanssa (RCA Red Label), Toshio Hosokawan käyrätorvikonsertto Moment of Blossoming Royal Scottish National Orchestran kanssa (Naxos), Franz Richard Straussin teoksia käyrätorvelle ja pianolle Marcus Beckerin kanssa (Campanella Music), Mozartin käyrätorvikonserttojen kokonaislevytys Camerata Schulzin kanssa sekä Weberin Concertino käyrätorvelle ja orkesterille Münchner Rundfunkorchesterin kanssa (molemmat Camerata-levymerkille).

Stefanin ensimmäinen instrumentti oli alttoviulu, mutta käyrätorven uljas ääni houkutti vaihtamaan instrumenttia. Stefan opiskeli Essenissä ja Kölnissä ja aloitti ammattiuransa 19-vuotiaana Frankfurtin oopperassa työskennellen

samaan aikaan myös Ensemble Modernin riveissä. Hän on toiminut äänenjohtajana Orchestre philharmonique de Nicen orkesterissa, Deutsche Symphonie-Orkesterissa sekä Bayreuthin ja Lucernin festivaaliorkestereissa ennen kuin aloitti nykyisessä tehtävässään 1993. Opettaminen on Stefanin yksi intohimoista ja hän opettaa Royal College of Musicissa, Sibelius-Akatemiassa, Karajan-Akatemiassa ja Hochschule für Musik Hanns Eislerissa Berlinissä.

/ / /

Illan konserttiohjelma lähtee liikkeelle Böömin historiallisesta kuningaskunnasta, joka sijaitsi nykyisen Tsekin tasavallan länsiosissa aina ensimmäisen maailmansodan loppuun saakka. Viulisti-säveltäjä **Josef Suk** (1874-1935) opiskeli Antonín Dvořákin johdolla hyvällä menestyksellä ja naikin aikanaan myös opettajansa tyttären. Sukin musiikillinen kieli ammentaa Dvořákin kansallisromantiikasta, mutta muuttui vuosien mittaan modernistisempaan suuntaan.

Vuonna 1914 kantaesityksensä saanut Meditaatio Op. 35a syntyi sodan ja sironnalla. Itävalta-Unkarissa, jonka alaisuudessa Böömi oli, jokainen julkinen konsertti tuli keisarin määräyksellä avata Keisarihymnillä (Joseph Haydnin sävellys vuodelta 1797, jonka melodia edelleen tunnetaan Saksan kansallislauluna). Tsekkiläiskansallismielinen Suk sävelsi Meditaation jousikvartetilleen, jossa itse soitti toista viulua, esitettäväksi pakollisen Keisarihymnin ohessa. Tänä iltana kuulemme teoksesta version jousiorkesterille.

Teos pohjautuu muinaiseen kirkkokoraaliin, joka on omistettu Tsekin suojeluspyhimykselle Vencelausille. Sensorit eivät onneksi osanneet epäillä tunteikkaan ”meditaation” tarkoituspäätä, mutta tsekkiläisyleisöiltä tämä ei-niin-hienovarainen vastarinnanosoitus ei jäänyt huomaamatta. Legendan mukaan Venceslaus ritareineen lepää vuoren sisällä ja on valmis puolustamaan maata hyökkäyksen alla.

Sisäistyneen kontrapunktisesti alkavan Meditaation voi kuvitella kuvaavan pyhimyksen lepoa syvyyksissä, kunnes Suk musiikissaan loitsii kansansa suojelijan hereille raivokkaihin fortissimoihin. Musiikki päättyy resignaatioon, mutta vain näennäisesti. Vastarintaa on totisesti herännyt myös kuulijoissa.

”En kumarrakaan kenellekään, paitsi omalletunnolleni ja jalolle neidolle musiikki... toisaalta samalla tämän takia tiedän palvelevani maatani...” – Josef Suk

Max Nyman

”Ystävälleni, serbialaiselle säveltäjälle Isidora Žebeljanille serbialaiset tanssit ja rytmit ovat, kuten useimmille serbeille, suuri lahja ja aarre. Valitettavasti Isidora kuoli viime syyskuussa 53 vuoden ikäisenä, emmekä pääse näkemään häntä tanssimassa musiikin tahtiin selittääkseen meille näitä rytmejä.” – Stefan Dohr

Tänä iltana kuullaan Suomen ensiesityksinä kaksi teosta **Isidora Žebeljanilta** (1967-2020), jota pidetään Serbian merkittävimpänä nykysäveltäjänä. Hänen mittavaan tuotantoonsa kuuluu musiikkia lukuisista oopperoista ja näytelmämusiikeista pienimuotoisempiin kamariteoksiin. Hän opetti sävellystä Belgradin taideyliopistossa.

Vuonna 2017 Žebeljan oli mukana serbialaisten, bosnialaisten, kroatialaisten ja montenegrolaisten intellektuellien ”yhteisten kielten julistuksessa”, kritiikkinä kyseisten valtioiden nationalistista kielipolitiikkaa kohtaan ja kannanottona riitaisien kansojen sovinnonteon puolesta. Säveltäjän musiikissa voi kuulla vaikutteita serbialaisesta kansanmusiikista, mutta kaikkine etnisine ja alueellisine vivahteineen.

Dance of the Wooden Sticks (2008) käyrätorvelle ja jousiorkesterille alkaa pitkällä lamentoivalla torvisoololla, joka vähitellen hurjistuu ekstaattiseksi kansantanssiksi. Todella kompleksisista rytmeistä ja vaihtelevista tahtilajeista huolimatta musiikin tulisi kuulostaa tanssilliselta ja luontevalta. Stefan Dohr oli mukana kantaesittämässä teoksen version käyrätorvelle ja jousikvintetille.

Vieläkin kompleksisempi sävellys, oktetto *Needle Soup* (2015), vaatii huimaa virtuoottisuutta jokaiselta muusikolta. Tämänkin teoksen Stefan Dohr on kantaesittänyt. Teos on kuin musiikillinen satu, karu ja katkera, muodoltaan kuin lyhytelokuva tai novelli, jossa käänteet ja kontrastit ovat yhtäkkisiä ja odottamattomia, mutta kuitenkin osa isompaa kokonaisuutta.

”Pyrin luomaan musiikin, joka kuulostaa olemassaolemattoman kulttuurin modernilta kansanmusiikilta, jostakin Belgradin ja New Yorkin tai Belgradin ja Rajasthanin väliltä. Serbian ja Balkanin kansanmusiikki on luonnollinen osa minua, kuten hengittäminen. Se on juurtunut sisäkorvaani vuosisataintakaisten esi-isieni korvien kautta. Musiikkini elementit ovat perimässäni ja elämässäni. Serbialaisessa perinteessä on jotakin hulluannuttavaa - kaikki tämä kärsimys, suru, intohimo, kaiho, on itsessään hirvittävän pateettista, mutta juuri siksi myös rakastettavaa ja huvittavaa - surrealistista.” – Isidora Žebeljan

Max Nyman

Bartók kirjoitti Kodálysta: ”Jos minun pitäisi nimetä säveltäjä, jonka työt ovat täydellisiä unkarilaisen mielen ilmentymiä, mainitsisin Kódalyn. Hänen työnsä todistavat hänen uskoaan unkarilaiseen mieleen, sydämeen ja sieluun. Ilmeinen selitys tälle on, että koko Kodály'n sävellystyön juuret ovat Unkarin maaperässä,

mutta syvempi selitys on hänen vankkumaton uskonsa ja luottamuksensa kansansa yhteisvoimaan ja tulevaisuuteen.” **Pál Járđányi** kuului Kodályn nuorimpaan oppilassukupolveen. Hän oli myös Kodályn lempioppilas, joka musiikkiurallaan seurasi opettajansa esimerkkiä ja asetti unkarilaisen kansanmusiikin tradition luomisensa keskeiseksi lähtökohdaksi. Járđányi seurasi opettajaansa tämän useilla aktiivisuusaloilla; säveltäjänä, etnomusikologina, kriitikkona ja pedagogina. Tärkeimpänä tehtävänä Járđányi näki kansallisen ja yhteisöllisen musiikkilukutaidon edistämisen. Hänen tekstiensä perussävystä huokuu kirjoittajan lannistumaton vaatimus totuudellisuudesta. Járđányi oli horjumaton vakaumuksessaan ja pyrki aina täyttämään tehtävänsä unkarilaisen kansallisen musiikkikulttuurin edistäjänä.

Vuoden 1956 kansannousun luhistumisen aika oli Járđányin elämän käännekohta. Hän ei kieltänyt näkemyksiään, ja tämän seurauksena häntä hyljeksittiin, paheksuttiin ja hänet siirrettiin pois Musiikkiaktemiasta, jossa hän oli toiminut 25-vuotiaasta asti professorina.

Járđányin sävellystuotannon tukipilarit ovat instrumentaali- ja vokaalimusiikki. Useimmat hänen teoksistaan versovat kansanmusiikin traditioiden juurista. Näin myös hänen puhallinkvintettonsa Fantasia ja muunnelmia unkarilaisesta kansanlaulusta. Sävellys on omaleimainen ja luonnollisesti polveileva ja muuttuva; mielenkiintoisa kuunneltavaa, vaikka ei teemoja ja muistumia kansanlaulusta -tai lauluista tunnistaikaan. Variaatioiden lähtökohdana on laulu *Èn vagyok az, én vagyok a kunsági fi* (Se olen minä, olen kumaanipoika.) Kumaanit olivat muinainen nomadikansa, joka 1000-luvulla ryösteli sekä Bysanttia että Unkarin kuningaskuntaa. Laulun sanoissa ja melodiassa voi siis olla kaikuja kaukaa menneisyydestä. Fagotistimme Antal Mojzerin mukaan teoksessa kuplii muitakin unkarilaisia kansanlauluja. Antal on soittanut Lapin kamariorkesterissa vuodesta 1993 lähtien. Tänä keväänä hän pääsee nauttimaan eläkeläisen vapaudesta 19.5. konsertin solistiroolin siivittämänä.

Tekstiyhteistyö Antal Mojzer ja Heli Haapala

Böömiläinen kansallisromantikko **Antonín Dvořák** teki paljon töitä ennen kuin saavutti mainetta säveltäjänä. Hän pystyi omistautumaan musiikin luomiseen opettajana, urkurina ja keikkamusikkona toimimisen lomassa, kunnes vuonna 1874 sai Itävallan valtion stipendin. Sen jälkeen ura lähtikin nousukiitoon, jota avitti muun muassa Johannes Brahms. Dvořákin hieman lannistuneessa stipendihakemuksessa luki: ”Anton Dworak Prahasta, 33-vuotias, musiikinopettaja, rutiköyhä”. Kun rahahuolet hetkeksi hellittivät, Dvořákin elämä tuntui luistavan; tuore avioliitto lämmitti, perhe koko kasvoi ja nuotteja suorastaan pulppusi mustekynästä. Vaatimaton Dvořák sai valtion stipendin vielä vuosina 1876 ja -77. Vaikka Dvořákin maine säveltäjänä kasvoi, onnetar ei aina hymyillyt. Perheen toinen lapsi menehtyi elettyään vain muutaman päivän.

Nuorin lapsi kuoli fosforimyrkytykseen vuonna 1877, ja esikoinen isorokkoon vain kuukausi tämän jälkeen. Dvořák työsti suruaan muun muassa teoksessaan *Stabat mater*. Säveltäjä ponnisti vaimonsa Anna Dvorakovan kanssa synkkydestä valoisampaan vaiheeseen, ja vuosina 1878–88 syntyneet kuusi lasta varttuivat kaikki aikuisiksi. Vuoden 1878 alussa säveltäjä vieraili Wienissä, jossa kuuli filharmonikkojen muusikoiden esittävän Mozartin *Gran partitan*. Tämä puhallinserenadi innoitti Dvořákin säveltämään kahdessa viikossa puhallinkokoonpanolle *Serenadin d-mollissa*. Tänään teos esitetään nonetto-versiona, joka on kontrabasisti František Hertlin käsialaa. Vuosina 1935–1950 České nonetossa soittanut ja taiteellisena johtajana toiminut Hertl on tehnyt luontevaa työtä puhallinserenadia sovittaessaan, vaikka alkuperäisen kokoonpanon tummahkoa sävyä laihduttavat hiukan huilun ja viulun kirkkaus. Dvořákin melodioista, böömiläisestä poljennosta ja maanläheisestä runsaudesta ei versiossa tingitä. Teos tähyää vanhojen tsekkiläisten linnojen ja niiden elämän sekä kulttuurin suuntaan. Tähän retro-otteeseen Dvořák yhdistää oman sävelkielensä mutkattomuuden. Ensimmäisen osan marssi on arkaainen. Mahdetaankohan siinä huvitella puhallinmarssien pömpöösillä tyylillä? Toisen osan menuetti niiaa vanhan hovitanessin suuntaan, joskin trion presto-tempo yllättäisi ylensyöneet hoviherrat. Kolmas osa on selvästi saanut vaikutteita Mozartin *Gran partitasta*. Viimeinen osa vekkuloi vauhdikkaaseen loppuun muistuteltuaan ensimmäisen osan marssiteeman kuulijoiden ja soittajien mieleen.

Dvořák oli lapsesta asti kiinnostunut junista. Into lienee alkanut, kun hänen synnyinkylänsä Nelahozeves pääsi osaksi Euroopan elämää mullistavaa junaliikennettä, kun Dresdeniä ja Prahaa yhdistävä rata rakennettiin. Muutettuaan – junalla tietenkin – Prahaan nuori Dvořák saattoi lähteä tylsästä konsertista bongailemaan kaukojunia Franz Josef I -asemalle. Ollessaan Dvořákin oppilaana Josef Suk sai kerran tehtäväkseen mennä katsomaan opettajansa puolesta tiettyä junaa. Tehtävään kuului kirjoittaa veturin numero muistiin, ja toimittaa se Dvořákille. Suk kirjoitti vihkoonsa junan viimeisen vaunun numeron, mutta tarina ei kerro, vaikuttiko tämä epäonnistuminen sävellystehtävien arvosanoihin. Junat liittyvät ehkä jopa säveltäjän kuolemaan, sillä hän vilustui ollessaan rautatieasemalla ihastelemassa junien voimaa ja teknistä täydellisyyttä. Vilustumisen hoidoksi määrättiin lepoa, ja potilasvuoteessa viikkokausia maattuaan Dvořák sai keuhkoveritulpan.

Heli Haapala

I-viulu

I-konserttimestari Antti Tikkanen
II-konserttimestari Iida Lymi
Nina Ronkainen
Renata Mojzer

II-viulu

Kaia Voitka
Riikka Silvonen
Ulla Hakoköngäs

Alttoviulu

Taru Lehto
Melanie Wadd
Tuukka Susiluoto

Sello

Lauri Angervo
Laura Martin

Huilu

Heli Haapala

Oboe

Philip Haworth

Klarinetti

Pekka Niskanen

Fagotti

Antal Mojzer

Käyrätorvi

Ilkka Puputti

Kontrabasso

Heidi Rahkonen